

نقش حمل و نقل در افزایش کارآیی تجاری

(بخش دوم)

اشاره:

رقابت در بازارهای بین‌المللی برای کسب سهم بیشتر در تجارت جهانی، روزه‌روز فشرده‌تر و پیچیده‌تر می‌شود. در این میان تولیدکنندگان و صادرکنندگان موفق می‌شوند که با برخورداری از فناوری روز در بخش تولید و بهره‌گیری از مدیریت علمی بازار بتوانند قیمت تمام شده و هزینه‌های تجاری را برای عرضه محصولی استاندارد کاهش دهند.

با توجه به سهم بیشتر کشورهای پیشرفته در تجارت جهانی (تقریباً سه چهارم حجم تجارت جهانی)، سابقه طولانی حضور آنها در بازارهای بین‌المللی و نیز برخورداری‌شان از علوم و فناوری و نیز مدیریت علمی، دستیابی به سهم بالاتر در تجارت برای فعالان اقتصادی در کشورهای در حال توسعه چندان آسان نیست، اگرچه غیرممکن نیز نمی‌باشد.

مزیت‌های نسبی در اقتصاد کشورهای روبه‌رشد کم نیستند که بهره‌گیری بهینه از آنها در کنار جذب سرمایه‌گذاری و فناوری و مجهز شدن به علوم مدیریت بازار، می‌تواند توان رقابت فعالان اقتصادی و کارآفرینان این کشورها را قوت بخشد. فراوانی منابع طبیعی، نیروی انسانی ماهر و ارزان، انرژی و... مزیت‌هایی است که برای افزایش سهم بیشتر در تجارت جهانی می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد.

در این میان رشد کارآیی تجاری برای کاهش هزینه‌ها و تقویت بنیه رقابت نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در شماره قبلی نشریه «بررسی‌های بازرگانی» با رهنمودهایی برای افزایش کارآیی تجاری آشنا شدیم. اینک بخش دیگری از این مقوله را با عنوان «حمل و نقل» از نظر می‌گذرانیم.

تجارت و حمل و نقل دو پدیده جدانشدنی هستند. خدمات حمل و نقل کارآمد شرط لازم برای انجام تجارتمی موفق است. در نیم قرن اخیر روند رشد تجارت جهانی به‌طور مستمر تداوم یافته و به موازات آن	خدمات حمل و نقل نیز بهبود یافته و نقش مؤثری در رونق تجارت ایفا کرده است.	یک سوم آن را نفت خام و فرآورده‌های نفتی، بیش از یک‌سوم را محموله‌های خشک و فله و مابقی را محموله‌های خشک غیرفله‌ای تشکیل می‌دهند. سهم حمل و نقل دریایی در تجارت بین‌المللی کالاها تقریباً ۹۰
--	--	--

درصد می‌باشد و بقیه به صورت حمل و نقل زمینی (جاده‌ای و ریلی) و هوایی صورت می‌گیرد.

با توجه به سهم عظیم حمل و نقل دریایی در تبادل کالاها در سطح بین‌المللی، مقررات و ضوابط حاکم بر این نظام حمل و نقل از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. گذشته از آنکه از نظر هزینه، حمل و نقل دریایی نسبت به سیستم‌های حمل و نقل زمینی و هوایی ارزان‌تر است، در حجم کلان جابه‌جایی نیز قابل تأمل است.

تجربیات تاریخی نشان می‌دهد که حمل و نقل در تجارت میان کشورهای توسعه یافته اروپای غربی، آمریکای شمالی و استرالیا مانعی به وجود نیاورده و با وجود فاصله زیاد میان این نواحی، سیستم‌های مطمئن حمل و نقل دریایی، روند تجارت کالاها در این مناطق را تهیل کرده است.

مدیران صنعت حمل و نقل توانسته‌اند خدمات مطلوبی از نظر کارآمد بودن، قابلیت دسترسی، کیفیت، پشتیبانی، تدارکات و هزینه به بازرگانان مناطق یاد شده و تا حدودی به کشورهای تازه صنعتی شده جنوب شرقی آسیا ارایه کنند.

به عقیده کارشناسان، موفقیت‌های راهبردی در زمینه رشد و توسعه اقتصادی کشورهای صنعتی شده و تازه صنعتی، مدیون

سرمایه‌گذاری‌های کلان در زیرساخت‌ها و تجهیزات حمل و نقل و نیز توسعه مهارت‌های حمل و نقل بوده که توانسته تولیدات این جوامع را برای صدور به نقاط مختلف جهان، جابه‌جا کند. اما در مقابل کشورهای در حال توسعه آسیا، آفریقا، آمریکای جنوبی و مرکزی برای به دست آوردن خدمات حمل و نقل مناسب داخلی و بین‌المللی هنوز با مشکلات جدی در زمینه پشتیبانی، تدارکات و... روبه‌رو هستند. در این جوامع مشکلات حمل و نقل به‌طور یکسان برای تمام بخش‌های اقتصادی مطرح نمی‌باشد. برخی شرکت‌ها و صنایع بزرگ در کشورهای در حال توسعه توانسته‌اند خود سیستم حمل و نقل مناسب را برای جابه‌جایی و توزیع کالاهاشان فراهم کنند. این بخش‌ها معمولاً با برخورداری از مدیریت متخصص و قوی و درک درست از ضرورت در اختیار داشتن یک سیستم حمل و نقل کارآمد توانسته‌اند به خدمات موردنیاز خود دسترسی پیدا کنند.

گروه‌های حرفه‌ای که در این زمینه صنایع مذکور را هدایت می‌کنند، در هنگام معامله از مهارت و قدرت لازم در مذاکره با ارایه‌کنندگان خدمات حمل و نقل برخوردار می‌باشند و توانسته‌اند تمام فعالیت‌های مربوط به حمل و نقل از

جمله اجاره کشتی، انتقال اسناد و تسویه از گمرک را اداره کنند. اما شرکت‌های کوچک و متوسط در کشورهای در حال توسعه اغلب برای نقل و انتقال کالاهاشان به متصدیان شرکت‌های حمل و نقل متکی می‌باشند. این بنگاه‌ها معمولاً هیچ راهی که برای توزیع کالاها را فروخته‌شان به صورت فوب (تحویل در عرشه کشتی) یا خرید به صورت سیف (هزینه، بیمه، کرایه) ارجح باشد، ندارند. آنها اگر به کانال توزیعی نیز دسترسی داشته باشند، معمولاً طولانی و غیرمستقیم است و با مداخله واسطه‌گر یا پیمانکار فرعی در کشورهای صادرکننده و واردکننده همراه است.

به عقیده کارشناسان، شرکت‌های کوچک از ایجاد نقاط تجاری که در آن متخصصان حمل و نقل مشغول به کار باشند، نفع می‌برند.

با این وصف، آن بخش از مشکلات تسهیل تجارت که مربوط به حمل و نقل است، حایز اهمیت زیادی است که می‌بایست برای شرکت‌های کوچک و متوسط در کشورهای در حال توسعه، حل و فصل شود.

در تلاش برای تحقق این هدف، سه عامل اصلی وجود دارد که اول قانون‌گذاران (مسئولان)، دوم خریداران و فروشندگان و سوم

گردانندگان حمل و نقل می‌باشند که به ضرورت هر سه یکسان و واحد نمی‌باشند. ممکن است مؤولان قوانین مناسبی را در بخش حمل و نقل تدوین کنند، اما خریداران و فروشندگان به دنبال بهترین گزینه برای حمل و نقل کالاهایشان (مطمئن و از نظر قیمت، مناسب) باشند و در عین حال گردانندگان حمل و نقل به دنبال بهبود بخشیدن به ظرفیت‌های حمل و نقل خود جهت ارائه خدمات به مشتریان باشند.

معمولاً هر یک از این سه دسته وظایف خود را بدون توجه به نیازهای واقعی دو دسته دیگر انجام می‌دهند، اما اگر هر سه متقاعد شوند که از طریق ارتباطات ایجاد شده در نقاط تجاری یا از طریق کمیته‌های مختلف تسهیل حمل و نقل که در سراسر دنیا وجود دارند، به‌طور هماهنگ عمل کنند، امکان دستیابی به شیوه کارآتر در آینده به‌وجود خواهد آمد. در این میان اگر مؤولان (دولت‌ها) ترویج همکاری بین این سه مجموعه را وظیفه خود می‌دانستند، تاکنون گام‌های مهمی برداشته شده بود. با این حال ممکن است از طریق حمایت فعال و مساعدت تمام گروه‌های ذیربط دولتی و مراکز تجاری، این هماهنگی نهادی به‌وجود آید. بنابراین در سطح بازرگانی، دولت‌ها می‌بایست از

پیشگامان کارآمد ساختن فرآیندهای تشریفات اداری (بوروکراسی) باشند و در عین حال بازرگانان برای افزایش آگاهی و درک عمیق از تأثیراتی که اینکوترمز و اسناد مناسب حمل و نقل می‌تواند به سود آنها باشد، فعالانه مبارزه کنند. البته توجه به مدیریت مخاطره (ریسک) و پوشش بیمه‌ای مناسب نیز بسیار مهم است.

ارایه‌دهندگان حمل و نقل ملی به سهم خود باید نحوه ورود به بازار، چگونگی تقویت موقعیت خود (از طریق عضویت در انجمن‌های تجاری و...) و چگونگی ارائه خدمات حمل و نقل را بیاموزند تا بتوانند نیازهای مشتریان خود را پاسخ دهند.

کارشناسان عقیده دارند که بهبود در مدیریت گردانندگان حمل و نقل، امری ضروری است. در این چارچوب، نظام اطلاع‌رسانی داده‌ها (که مسیر کالاها را از مبدا تا مقصد دنبال می‌کند و تمام زنجیره حمل و نقل را به هم پیوند می‌دهد)، بسیار مهم و سودمند است. نظام‌های ردیابی کالاها، اطلاعات لازم را در جهت بهبود کارایی بنادر، خطوط راه‌آهن، بنگاه‌های بازرسی زمینی و... تهیه می‌کنند و به متصدیان حمل و نقل کالاهای تجاری و توزیع‌کنندگان، داده‌های دقیقی از آخرین موقعیت

بارگیری و حمل محموله‌ها را ارایه می‌دهد.

یکی از این نظام‌های ردیابی پیشرفته، سیستم پیشرفته «اطلاعات بار» Advanced Cargo Information System (ACIS) است که از سوی کنفرانس تجارت و توسعه سازمان ملل (انکتاد) ارایه شده و یک نظام پیشرفته اطلاع‌رسانی می‌باشد که تسهیلاتی را فراهم می‌آورد. این تسهیلات عبارتند از:

- بهبود اطلاعات برای کمک در نظارت بر عملیات گردانندگان منفرد حمل و نقل.
- اطلاعات پیشرفته در مورد جابه‌جسای محموله‌های فردی که فرصتی را برای مدیران حمل و نقل ایجاد می‌کند تا با استفاده بهینه از شبکه تجهیزات و تسهیلات موجود برای حمل و نقل برنامه‌ریزی کنند که منجر به بهبود شرایط انتقال کالا شود.
- تسهیل بانک اطلاعاتی که آخرین گزارش مربوط به موقعیت و وضعیت کالا و تجهیزات حمل و نقل را برای افرادی که علاقه‌مند به محموله‌ها و حمل آنها هستند، ارایه می‌دهد.

بانک داده‌ها برای برنامه‌ریزی عقلایی شرکت به وسیله گردانندگان حمل و نقل. ثبت داده‌های بلندمدت جریان حمل و نقل، به‌منظور ایجاد بانک اطلاعات ناحیه‌ای و ملی در جایی که مناسب باشد، به دولت و نهادهای اجازه می‌دهد که مسایل منطقه‌ای و ملی را به منظور بررسی فرصت‌های سرمایه‌گذاری بدیل (Alternative) در بخش حمل و نقل تحلیل کنند.

اهداف طراحی شده «سیستم پیشرفته اطلاعات بار» (ACIS) عبارتند از: انتقال فناوری به مصرف‌کنندگان از طریق آموزش که به مسایل اساسی عملیاتی در بخش حمل و نقل می‌پردازد و نیز ایجاد پیوندهای تجاری و اقتصادی میان استفاده‌کنندگان داخلی و خارجی کشورهای ذی‌نفع در (ACIS) به منظور تغییر فرهنگ حمل و نقل از طریق تشویق «شراکت تجاری» میان افرادی که با انتقال کالا سروکار دارند، اعم از گردانندگان و مشتریان در سطح ملی و بین‌المللی.

به عقیده کارشناسان، بهره‌گیری از سیستم پیشرفته اطلاعات بار

(ACIS) سبب می‌شود که بخش‌های خصوصی و عمومی و مشتریان حمل و نقل گردهم‌آیند و همگی از دلایل هر گونه تأخیر یا کیفیت نامناسب در حمل و نقل محموله‌ها مطلع شوند. در واقع "ACIS" یک عامل توانا و ضروری در تهیه اطلاعات مربوط به حرکت محموله‌هاست. آن چنان که فشار بازار برای تشخیص و درمان علل تأخیر و سایر مشکلات می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد.

بی‌تردید ایجاد نقاط تجاری و بهره‌گیری از سیستم پیشرفته اطلاعات بار (ACIS) می‌تواند بسیاری از مشکلات حمل و نقل محموله‌ها را برای کشورهای در حال توسعه برطرف سازد، اما استفاده از این ابزار، نیازمند آموزش است.

بررسی‌های کارشناسان نشان می‌دهد که مشکلات بازرگانان اغلب مربوط به هزینه‌های زیاد بازاریابی و توزیع، کاهش حاشیه سود، کاهش قدرت رقابت در عرصه بین‌المللی و محدودیت گسترش تجارت می‌باشد. این مشکلات برای کشورهای درگیر در تجارت نارسایی در توسعه امکانات تجارت بین‌المللی آنها، قیمت‌های بالای واردات، به دست آوردن ارز ناکافی از صادرات، محدودیت سرمایه‌گذاری و اشتغال و رشد اقتصادی محدود را به ارمغان می‌آورد. اما هر گونه بهبود در شرایط

حمل و نقل می‌تواند تأثیر بسزایی بر رشد اقتصادی کشورهای در حال توسعه و افزایش توان رقابت بازرگانان داشته باشد.

انکستاد سعی در تشخیص موضوعات تعیین‌کننده‌ای دارد که کارآیی حمل و نقل و تجارت را به هم مرتبط می‌سازد و در عین حال در تلاش است که برای تحلیل مشکلات خاص حمل و نقل و ارائه پیشنهادی برای چگونگی کاهش آن، اقدام کند.

کارشناسان انکستاد برای سادگی و کمک به فرآیند تحلیل، مشکلات را تحت دو سرفصل عمده «هزینه حمل و نقل» و «کیفیت حمل و نقل» بررسی کرده‌اند.

در این دو مقوله، معمولاً بازرگانان کوچک و متوسط در کشورهای در حال توسعه نسبت به هم‌تایان خود در کشورهای پیشرفته از وضعیت نامساعدتری برخوردارند.

بررسی انکستاد، در خصوص مباحث یاد شده و راه‌حل‌های پیشنهادی برای رفع مشکلات را در شماره آینده نشریه «بررسی‌های بازرگانی» پی خواهیم گرفت.

